

VICTOR ION POPA

SFÂRLEAZĂ CU FOFEAZĂ

Editura MondoRo
București

n-ar fi știut că asta-i poveste veche și prea a intrat în gura tuturor plodurilor¹² din Viltotești, ca să mai bage în seamă o minte de om vârstnic. Altminteri, poate că i-ar fi luat partea pricăjitului de Toader, așa cum îi luaseră cu câteva luni înainte, când s-a iscat lărmălaie¹³ mare și atâta urgie de chelălăială minerească, încât strânsese tot satul la poarta măcinată a lui Simion.

În sătucul cocoțat pe spinarea Huidumanului se pornise o molimă grozavă printre copii. Nu era vorba de o boală trupească – ferească-i Sfântul cel de sus! –, dar puțin îi lipsea să fie mai de speriat ca o boleșniță¹⁴ obișnuită.

Molima aceea blestemată o presăraseră prin toate coltoanele dintre Galați și Iași – socolite pe firul vântului – niște pustii de avioane leșești, ce băteau văzduhul zi la zi, când în sus, când în jos, care cum îi era rostul.

Asemenea drăcii mai scuturaseră norii de prin părți. Numai că ori zburau prea sus, ori erau prea mici, sau poate, unde nu aveau nici cale bine întemeiată, acelea n-au stărnit prea multă zdruncinare în capetele țuguiate și lăiețe¹⁵ ale pruncilor mucosi din Viltotești.

Dar dihăniile leșești parcă le-au ras hrean pe creieri. Mai întâi, erau niște hărăbăi¹⁶ cât toate zilele, aveau o singură pereche de aripi și zbârnăiau, ca trei mori boierești laolaltă, din cele trei fofeze¹⁷ prinse în bot. Pe urmă, treceau pe ceasornic. Vânt, ploaie, furtună – ca și când n-ar fi fost nimic! Le auzeai hărăind ori din colo, ori de dincolo, după cum venea rândul, le vedeai tot așa de înalte, cam de două

¹² Plod – copil (mic).

¹³ Lărmălaie – larmă, zarvă, hărmălaie.

¹⁴ Boleșniță – boală, de regulă molipsitoare.

¹⁵ Lăiețe – lăfoase, cu păr lung și nepieptănat.

¹⁶ Hărăbăi – vehicule mari.

¹⁷ Fofeză – aripă a moriștii de la botul avionului.

ori cât Huidumanul, și tăiau drept, ca pe o șfară¹⁸, ba spre Dodești, ba spre Crasna, de parcă urnau pe cer șine numai de ele văzute.

Iar mai minunat ca toate era că nu drumuiau prea sus, așa încât se zăreau limpede, în ferestruici, mutre de oameni. Dar capetele astea nu mai arătau încotoșmănite¹⁹ ca dracii, cu obrăzare²⁰, cu ochi de sticlă și cu glugi de piele pe scăfârlie²¹. Păreau chipuri de „rumâni la ei acasă”. Ba, într-o zi, băietanii au văzut la un geam chiar o față de cucoană, iar în coasta dumneai un domn gras, dezbrăcat în cămașă și cu jurnalul în mână.

Să juri că e vagon boieresc, de cele care lucesc frumos și le salută domnul șef, când trec repede, fără să se oprească, prin stația Roșiești...

Toate minunățiile astea le-au umplut o vară întreagă zilele când duceau vițeii la păscut în poalele pădurii Făgădaului, dincolo de râpă, ori prin poienile pădurii lui conu' Diamandi, stăpânul moșiei din deal. Le-au umplut vara și le-au umplut inimile cu fel de fel de pomiri, care mai de care mai năvârlioasă²² decât alta. Așa, de o pildă, Angheluță, băiatul cel mai ridicat al lui Gîrmeață-Vătășelul, ținea morțiș să facă fiecare o praștie zdravănă, să vadă cine nîmerește avionul, așa, după cum le era năravul să se rămăie la țândărit²³ paharele de pe stâlpii telefonului, sau cum se întreceau să spargă geamurile la câte un tren, când îi apuca noaptea cu păscutul prin valea Bârladului. Cu toate astea, Nicoară, a' Evdochiei-Bădana, s-a dovedit mai deștept decât ceilalți. A înțeles că nu se poate dura praștie așa de

¹⁸ Șfară – fum gros, înecăcios.

¹⁹ Încotoșmănit – înveșmântat.

²⁰ Obrăzar – mască.

²¹ Scăfârlie – cap.

²² Năvârlioasă – năbădăioasă.

²³ A rămăie la țândărit – a se ocupa cu sfărâmatul (spartul) paharelor.

mare cum ar trebui (el încercase cu una mai mică) și i-a hotărât să facă rost într-o zi de niscai puști cu alici, pentru că acelea îs mai ușoare și, la un caz că ar pătrunde prin tablă, n-ar aduce cine știe ce vătămare boierilor de sus.

Numai că încercarea cu puștile n-a dat niciun fel de rod. Hardughia²⁴ a trecut fără păs, ca și când n-ar fi auzit împușcăturile, ceea ce a făcut zarvă mare și a încins ceartă, până la bătaie cruntă. Era și de înțeles. Unii socoteau că gloanțele n-au ajuns, iar alții că erau prea mici și mașina e toată de fier.

– Măă! Că proști mai sunteți! Cum să fie de fier, mă?... Păi, dacă ar fi de fier, ar putea ea să zboare pe sus? Fierul, frate-mio, nici pe apă nu plutește, darămite în cer, unde numai păpădia s-ar ridica și cu fumul din băgeag²⁵.

La asemenea vorbă chibzuită n-a răspuns decât Pătruț a' lui Cristache-Bulgarul, adică era de-al nostru, dar avea o bulgărie²⁶ pe vale, spre moara din Banca:

– Dar cocostârcul nu-i greu? Că doar îi cogeamite²⁷ vită?

– Păi, cela plutește, frate-mio, pen'că el dă din aripi, numai că ista nu dă din n'ic.

Pătruț, fulgerat de dreptatea judecății, a ridicat sprâncenele groase, a boldit ochi goi și n-a mai știut să răspundă. Noroc că Angheluță a mușinat²⁸ cum e rostul trebii.

– Nu dă din aripi, pen'că îl ține morișca din cioc.

²⁴ Hardughie – trăsură mare (aici, se subliniază mărimea aeroplanului).

²⁵ Băgeag (bageac) – deschizătură în formă de ferăstrucă în acoperișul caselor țărănești prin care pătrunde lumina și care servește uneori drept horn.

²⁶ Bulgărie – grădină de zarzavat lucrată de bulgari.

²⁷ Cogeamite – foarte mare.

²⁸ A mușina – a intui, a-și da seama.

Aici, Nicoară, căci el era cel mai luminat din toți, i-a tufliit²⁹ pălăria peste cap, ca la un prost ce era, și i-a hlizit în nas:

– Păi, dacă ești așa de deștept, frate-mio, pune-ți și tu o morișcă în turul pantalonilor și du-te după el. Că eu morișcă am mai văzut și pe foișorul lu' boieru', da' casa lui pe sus n-am văzut-o!...

Și Nicoară a râs o clipă, socotindu-se biruitor. Numai că Pătruț era ambițios nevoie mare și nu s-a lăsat. I-a întors-o dârz:

– Da' ce? Iroplanul aista are numai o morișcă? Are trii, vere! Și casa lu' boieru' îi hă-hă-hăăă... mare, nu șagă. Ar trebui să aibă în tot colțu' câte o morișcă-două.

Din nefericire, toată vorba și toate certurile lor nu puteau limpezi adevărul. Le lipsea ceva care să-i dumirească. Și acest ceva era însuși aeroplanul.

Ar fi vrut să-l vadă de aproape, să-l atingă cu mâna, să-l scobească cu briceagul și să-i achipăie³⁰ măruntaiele, ca la un pui tăiet. Atunci, nici vorba, lucrul s-ar fi dovedit ușor, iar flăcăiandrii din Viltotești ar fi cumpănit de partea cui cade dreptatea.

De aceea a fost ca o ușurare pentru toți, în ziua de Sfânta Paraschiva – se nimerea într-o miercuri, pare-mi-se –, când moș Cristea Boldău, fost vizitiu la curte și om chivernisit, care citea gazetă de câte ori avea drum prin târgul Bârladului, ori la Crasna, s-a împoncișat³¹ pe sub o sprânceană, către aeroplanul de sus, și a mormăit:

²⁹ A tufli – a pune pe cap o pălărie sau a o îndesa cu o mișcare rapidă.

³⁰ A achipăi – a pipăi.

³¹ A se împoncișa – a se încrunta afixând o privire dușmănoasă.

– Hârâie, tu, hârâie... că te-oi vedé eu odată cum îți rupi pliscul în șopru³² meu!

Ceea ce l-a îndemnat să povestească o întâmplare înfricoșată cu o lighioană de asta, care venise de-a berbeleacul și a pârjolit cogeamite casă, făcând scrum în ea o femeie bătrână cu suflet nevinovat. Pasămite el slovenise³³ vestea într-o foaie și mult l-a făcut să se minuneze, dar încă mai mult să afurisească pe satana cel deșuchiat, care nici văzduhul lui Dumnezeu nu-l lasă nepângărit.

– Ce și-o zis Scaraoțchi în sinea lui cea spurcată?... Haida-hai, Doamne! Gonitu-m-ai tu pe mine din cerul al nouălea, unde priveghezi pe tron de aur... și zvârlitu-m-ai tu cu capul în gios, de era să mă fac praf, dacă nu-mi era junghetura³⁴ gâtului tare și n-aș fi răzbătut în pântecul pământului... dar acu îți viu eu ție de hac cu ce m-ai lăsat!... Că deșteptăciunea ai uitat să mi-o iei, iar aceea-i tot ca tine de nantă³⁵.

Aici, moș Cristea își sugea cu sfârâit setos mustățile pleoștite în geana paharului și lămurea pe dreaptă cumpănire de judecător nepărtaș între diavol și Dumnezeu:

– Acu ce-i drept, îi drept; îi deștept foc, proclatul³⁶... Că deșteptăciunea aiasta s-o îndurat Sfântul să i-o lese, ca una ce era pânea omului. Carevasăzică, tot suflet are și râma, ca și omul, și i se cade să aibă sapa și sămânța pentru ogor. Asta-i așa, ca o pildă, că Dumnezeu nici la supărare nu ia pânea nemernicului de la gură, ci îl suflă de la el și-i zice: „N-ai vrut să-mi fii argat cu credință, ca să te mulțumesc eu, piei de la fața mea și na-ți unelle să te nutrești singur!”.

³² Șopru – șopron, construcție din scânduri unde se țin uneltele agricole, nutrețul și vitele.

³³ A sloveni – (aici) a povesti, a scrie.

³⁴ Junghetură – articulație a coloanei vertebrale.

³⁵ Nantă – înaltă.

³⁶ Proclat – blestemat.

Acum, moș Cristea a răsturnat în scurt pe gât ce mai rămăsese nebăut, a repezit paharul ca pe o sabie spre pământ, să scuipe din el și stropul prelins pe fund – „ochiul diavolului!” –, apoi, ștergându-și mustățile țepoase, sure în vârfuri și îngălbenite de tutun sub strașina nasului, s-a ridicat în picioare, a dăinait³⁷ puțintel pe șubrezenia lor, până ce a ajuns a-și potrivi trupul tocmai unde trebuia, ca să nu-i primejduiască așezarea lui slabă, și a zis tare, cu huiet³⁸ de oală nesmălțuită:

– Și-așa! S-o însforțat satana și o închipuit o sfârlează³⁹ cum am eu pe poiata⁴⁰ mé. Apoi i-o pus fofează în plisc, iar „dânsul” s-o pitit în foaie... și hâr-hâr, hâr-hâr... saltă Scaraoțchi sus... pârâind ca trăsura fără cai a boierului, care și ea s-o tufit în gardu’ lui Vasăle, aiasta drept plată că dumnealui m-o bănuit și m-o tras pe mine din slujba mé, unde am îngrijit cu cinste și osârdie taman șaisprezece rânduri de sirepi⁴¹, și o luat o sfârâietoare cu gânsac la gură, de o vârat în sperieței tâte plodurile în sate.

Da’ încaltea⁴², aceea îi curat mașână... și gata!... Pe câtă vreme gadina⁴³ de satana nu mai cârâie ca o mașină, chip să îmbrobodească pe Dumnezeu-sfântul...

– Păi iroplanul nu-i el mașână, moș Cristea? I-a întrebat careva, nedumerit.

– Mașână?... Păi, unde i-i fumu’, cârlane⁴⁴? s-a răsucit spre el bătrânul răzăreț⁴⁵, dar supărat de împotrivre.

³⁷ A dăinai – a se clătina.

³⁸ Huiet – sunet, zgomot.

³⁹ Sfârlează – titirez.

⁴⁰ Poiată – adăpost rudimentar pentru păsările din curte, porci sau vite, ori pentru oameni, la câmp sau la stână.

⁴¹ Sirep – cal aprig, iute, sălbatic.

⁴² Încaltea – cel puțin, măcar.

⁴³ Gadină – dihanie, fiară.

⁴⁴ Cârlan – miel sau ied înțarcat; cuvânt folosit și ca apelativ pentru băieți.

Carevasăzică, dacă-i mașână, apăi fără fum nu se poate!... Drept îi? Văz't-ai 'mneata – care altul nu-i ca tine cu fereastră în scăfârlie – mașână să nu pufăie? Măcar și la neamțu' cu batoza, care acela îi știe rostu', și dacă s-ar putea fără fum ar fi bucuros strașnic, pentru că n-ar mai ține frica focului la arie, cum s-o fost întâmplat mai anțârț⁴⁶, la Stoișăști... Hai?

Iar trinul n-are fum? Și-apăi chiar brișca lui Boeru' nu lasă și 'mneaei duhoare – care și ea tot un fel de fum este – dar mai într-altfel, fiindcă acela, vezi bine, îi boieresc?...

Nu, cârlane! Acea nu-i mașână!... Acea îi foc și prăpăd, pen'că satana șade în coșul sfârlezei, satana care vré să năcăjască pe Dumnezeu, ca și când i-ar bate în pumni și i-ar zice în limba lui cea drăcească și înfurcată: „Aruncatu-m-ai tu gios, da' eu, iaca, mă aburc⁴⁷ fără slobozenia ta – și aș putea să mă cațăr chiar și peste tronul tău cel de aur...” Da'iașta o zice numa așa, să-și moaie nădufu'; altminte' știe el bine că nu-și poate pune în cârd cu Dumnezeu. Doar diavolul îi ager nevoie mare și caută bine unde să lovească și unde nu.

Carevasăzică, el nu ține la alta, numai să zădărască⁴⁸ pe sfântu'. Iar aiasta se vede cât de colo că așa-i... De aceea, când se mânie mai tare Neprihănitul, unde vede că Necuratu' prea și-a luat nasul la purtare, îndată îi suflă cu jărat în clonț și mi țî-l bușăște pe pământ, vere, de-i mai dihai⁴⁹ ca un bostan cofleșit⁵⁰...

Și iaca, precum eu, ca unul ce-s răzăș cu știință de cetanie la gazetă, îndată înțeleg care anume-i pricina năpastelor cu blăstămații de pe sus, iar nu pe zâsa

oamenilor nătângi, care caută numa' pricini pământești. Că, adică a greșit mecanica [atunci] când a învățit manivela, ori unde a bătut vântul mai tare.

D-apăi că o fi și asta, cârlane, dar numa' pe dinafară... Vasăzică pe unde vede și cel cu ochii cârpiți de osânda lui Dumnezeu. Pe'că vântu' tot de la cer vine, [pe] care Sânt-Ilie îl răpede într-încoace să răcorească lumea și să aducă ploaie pentru curățat și belșug... Iar ghibăcia⁵¹ neamțului tot de-o lege ascultă și, dacă se zăpăcește, apoi zăpăceala aceea îi cu rost și cată să împlinească o dreptate.

Eu așa înțeleg și așa știu după orânduile mele bătrânești, miluite⁵² mie.

Și, după atâta vorbă, spusă cu mare foc la inimă, moș Cristea răsufla greu, de oboseală și de amar, apoi se lăsa iară pe bedreagul⁵³ pus lângă teigheaua lui Filimon și cerea o cinzeacă⁵⁴ de drojdioară mai tăricică, să-i simtă și el gustul, căci i se înclaiase cerul gurii de leșietura vinului cel prost.

Din vorbele astea, însă, copiii chirciți⁵⁵ pe bârna roasă a pragului au înțeles că dihania zburătoare e sorocită să cadă într-o bună zi și să-și arate ușor toate șurupurile⁵⁶ din ea. Iar fiindcă această doborâre avea să vie din porunca lui Dumnezeu, nimeni nu s-a gândit cu strângere de inimă, ca la o nenorocire, ci, dimpotrivă, toți o așteptau ca pe o minune, cu dezlegări aduse de ceruri și cu înălțata lor binecuvântare.

Astfel, din ziua Sfintei Paraschiva, pruncii din Viltotești au pândit trecerea avionului leșesc, cu înadinsă

⁴⁵ Răzăreț – care râde mereu.

⁴⁶ Anțârț – acum câțiva ani.

⁴⁷ A aburca – a urca.

⁴⁸ A zădări – a provoca, a întărâta.

⁴⁹ Mai dihai – mai grozav, mai ceva, și mai și.

⁵⁰ Cofleșit – fleșcăit, strivit.

⁵¹ Ghibăcie – dibăcie.

⁵² Miluite – lăsate, transmise, dăruite.

⁵³ Bedreag – butuc, scaun.

⁵⁴ O cinzeacă – unitate de măsură, echivalând cu aproximativ 0,16 l.

⁵⁵ Chirciți – ghemuiți.

⁵⁶ Șurupuri – țije, piese sau părți componente.

pornire să-l vadă unde pică și să poată ajunge cât mai iute lângă el.

Dar mașina, ca și când nici s-ar fi sinchisit de blestemele, de prorocirile și așteptările Viltoteștilor, își trecea zilnic lungă ei cale, hărăind la același răstimp, când încoace, când încolo, pe șinele tainice și fără sfârșit.

Ba încă, în coborârea timpurie a toamnei cu revenea pârloasă și grea a dimineților, cu așezările de abur cenușiu ce învelea sătucul spre scăpătatul serii în lungi fâșii năbușitoare, de undeva din hăul uriaș, care-și trăsesese oblonul de caiere fumuiete⁵⁷, răzbătea parcă și mai limpede și mai hotărât duruitul⁵⁸ plin al mașinii fără tihnă. Trecea pe deasupra și n-o vedea nimeni. Tăia mereu șoseaua ei albastră, brăzdată de cu vară, și parcă nici că-i păsa de lumea mărunță, cu așteptări și afurisiri crâncene, care colcăia dedesubt, în vremea târzie, ca un mișun⁵⁹ de gânganii nevrednice, prin apa unui ochi de baltă.

Numai că, în zilele acelea pâslite de ceață, pruncii din Viltotești se rugau lui Dumnezeu să nu trântescă „iroplanul” de sus.

Vezi bine, ar fi pierdut micuții priveliștea unui diavol înfrânt.

Dar într-o geană de dimineață, cu negură îndesată, un urlet gros și cutremurător a zdrăngănit toate ochiurile de geam ale satului. Duduia aproape o nămetenie⁶⁰ pogorâtă ca dintr-un vis rău. Câinii, cu părul spinării zbârlit de groază, se încovrigau după lemne și sub șuri, cătând spăimiți în alburirea din creștet. Oile se înghemuiau una într-alta, iar caii se smuceau în căpestre ca pocniți în bot.

⁵⁷ Fumuiet – fumegător.

⁵⁸ Duruit – huruit.

⁵⁹ Mișun – roi.

⁶⁰ Nămetenie – namilă.

Duratul⁶¹ năprasnic, ca o desfundare de vifomiță, a răzbufnit deodată ca tunul și s-a dus. Apoi iarăși s-a prăbușit ca o descleștare de trăsnete repezi și din nou s-a făcut neauzit.

Oamenii, prinși de frigurile temerii, nu-și găseau cumpăt să deslușească ce anume le zgâlțâie tot pământul de sub picioare și toate coperișurile din cap. Au presupus un cutremur și au țâșnit în mijlocul bătăturilor.

De când jigania turbată s-a năpustit hăuind din necuprins a treia ori a patra oară, au văzut prăvălindu-se peste dânșii, peste casele lor, peste tot satul parcă, o matahală de umbră, ca o iazmă⁶² înfiorătoare. Țipete înfricoșate au scrijălat⁶³ văzduhul călțos, iar prăpădul a stăpănit o clipă toate mințile înnebunite. Și-au văzut în clipa aceea morman, și-au văzut gospodăriile puzderie, vitele fărmate și s-au văzut toți, de la mic la mare, ajunși una cu pământul, în proașcă⁶⁴ de sânge, halci de carne și așchii de oase.

Dar toate astea n-au ținut decât o clipită. Și poate nici atât. Căci numaidecât a înțeles fiecare că a scăpat, că fusese doar blăstămata de mașinarie leșească și că a căzut, în sfârșit, chiar lângă jitară⁶⁵ satului, unde i se prizărea⁶⁶ ușurel o arătare năutie⁶⁷ de aripă, scăpătată peste strașina cu ciulini a gardului de la nea Costică Botgros.

Ce-or fi huhurit atunci toate gurile satului e greu de știut, de vreme ce n-a fost gură să nu strige ceva. Unele își chiuiu bucuria scăpării și năduful primejdiei de adineauri,

⁶¹ Durat – zgomot ca de tunet.

⁶² Iazmă – arătare stranie și monstuoasă.

⁶³ A scrijăli – a răsuna, a străbate văzduhul.

⁶⁴ Proașcă – șuvoi care țâșnește și improașcă.

⁶⁵ Jitarie – locuința jitarului, cel însărcinat cu paza semănăturilor.

⁶⁶ A se prizări – a se ghemui.

⁶⁷ Năutie – galbuie.